

Tekst og kvalitet

- noter fra tekst- og skrivelandskabet

Af Søren Søgaard
undervisningskonsulent på Berlingske Tidende

Jeg tror - for fanden jeg ved! - at enhver kan skrive, eller mere præcist: kan komme til det. Det betyder ikke, at ethvert cykelbud kan blive Shakespeare ... Men det betyder, at ethvert cykelbud kan finde SIN skrift, en, vi ikke har haft før, fordi det skide cykelbud bare ikke har skrevet før.

Det kræver bare, som alt andet, et Helvedes arbejde - det er såmænd det hele.

Dan Turéll

1. Der er gode tekster, og der er dårlige tekster. Vi er ikke i tvivl, når vi møder dem: Gode tekster er levende, fyldt med former, farver og bevægelse; de taler til vore sanser og vore følelser samtidig med, at de ind imellem husker at løfte sig så meget, at vi hele tiden kan forstå, hvad meningen er og derved føle os klogere og rigere. Dårlige tekster er grå, kedelige og statiske; de vækker ingen billeder, ingen farver og ingen forestillinger. Dårlige tekster hænger frit i luften; de har ingen forbindelse til sansninger og oplevelser, og de letter heller aldrig så meget, at læseren kan få det store billede. Dårlige tekster er produceret af bogholdere, hvis vigtigste mål er at få regnskabet til at stemme, tegnene sat på plads og opgaven løst efter forskrifterne.

Tyrkernes rige er blevet stort, og en dag skyder deres stærke kanoner Konstantinopel i grus. Kejser Konstantins by holdt i over 1000 år, og så er det slut med det østromerske rige. Snart har tyrkerne erobret Balkan, men ved Østrig gør de holdt. Her har habsburgerne taget magten. De vil herske over Alperne, men det vil de stolte bønder i Scweiz ikke finde sig i. En sommeraften samles de unge mænd i engen og sværger, at de vil kæmpe for friheden og befri deres land.

2. Når mennesker skriver tekster, der er så grå, at de aldrig selv ville finde på at læse dem frivilligt, kan der være flere grunde til det. En kan være den gode, gamle udøvelse af magt gennem sproget, som her i 150-året for den demokratiske grundlov stadig er et problem rundt omkring. En anden kan være, at man ikke har noget at sige og derfor gør sit bedste for at skjule det i et uanskeligt sprog. En tredje kan være tilpasning: Hvis man ikke ved, hvad man skal gøre, kigger man efter sidemanden eller efter, hvad man plejer at gøre i den organisation, man er havnet i. Og endelig kan det skyldes uvidenhed, som altid vil være den underliggende årsag til tilpasningsstrategierne, men ofte viser sig at være den underliggende årsag til hele misèren.

OPSLAG

Idriftssættelse af adgangskontrolsystemet udsættes hermed i ca. 14 dage på grund af igangværende færdiggørelse af adgangskortene og dermed initiering af system.

3. Uvidenhed betyder ikke, at mennesker ikke har gået i skole og ikke har lært at stave, men det betyder, at de ikke har lært, hvad skrivning er. De har måske lært, at skrivning er disposition og stavning, eller nogle formelle ting, men de har ikke lært, hvad skrivning egentlig er, hvad der driver skrivning, hvad der foregår inde i hovedet, når man skriver, og hvad man kan gøre. Det er det, jeg mener med uvidenhed. Der er måske så mange som 600.000 funktionelle analfabeter i Danmark, som alle sammen har gået i skole og lært at læse og skrive. De kan læse et ord plus et ord plus et ord plus et ord, men de kan ikke læse tekster. De er ikke ordblinde, men de tror ikke på, at skriften er mulig. Hvis de kommer på de rigtige kurser og først får aflært det, de lærte i skolen, kan de sagtens både læse og skrive, for der er jo ikke noget i vejen med dem. De er blot en del af et kontinuum, der går fra minimalskriveren, som, fordi det er ubehageligt, skriver så lidt som muligt så sjældent som muligt og aldrig sætter noget på spil, til den, der godt kan og føler glæde ved det. Man kan kalde det tillært inkompetence.

Ingen er født som analfabeter. Analfabetisme er altid noget man har lært i skolen.

4. Ingen er født med at kunne skrive. Skrivning er altid noget, man har lært. At nogle mennesker så er bedre til det end andre, skyldes måske nok talent - men det kunne også tænkes, at de gode bare har lært det bedre. Skriftsproget er det første fremmedsprog, vi lærer, ikke kun på grund af bogstaverne og alt det formelle - det, man kan kalde mekanikken i sproget - men også fordi ordenes lyde, betydning og selve grammatikken faktisk er ret meget forskellige fra det talte sprog. Og skrivningens hemmelighed består i alt væsentligt i, at skriveren *fra starten* føler, at skrivning er noget, der kan lykkes. Fra starten! Man kan sammenligne skolegang og læring med et skib, der sejler ud på åbent hav. Hvis det ved udsejlingen forbi havnemolen kommer bare 1/2 grad ud af kurs, ser det ikke ud af så meget i begyndelsen, men efter 9 eller 12 års sejlads 1/2 grad ude af kurs er man ret langt væk fra det sted, hvor man skulle have været. Sådan er der mange, der har haft det med skrivning i skolen. Og med matematik. Og med alt muligt andet. Derfor gælder det om at finde den rette kurs så tidligt som muligt.

For at skrive gode tekster skal man tro på, at det er muligt at sige noget.

Det er et stort held, at de små børn kommer i skole med et talesprog. Hvis vi skulle lære dem at tale, ville halvdelen af befolkningen være stumme.

Don Murray

5. En vigtig grund til de skriveproblemer, mange mennesker vitterligt har, ligger i de to forskellige måder, de har lært sprog på. De fleste udtrykker sig meget lettere mundtligt, end de gør skriftligt, og det er ikke så mærkeligt. For da de som børn lærte at tale, lærte de det ved simpelthen at gøre det, og når de lavede fejl, blev de støttet og opmuntret af de voksne, som syntes, at deres fejl var sjove og nuttede.

En stor del af livet i skolen går med at finde og rette fejl, og det bliver hurtigt så som så med skrivelysten, hvis det eneste formål med skrivningen bliver fejlfinding og kritik fra læreren. Og uden skrivelyst, ingen skrivelæring. Derfor er det vigtigt, at bruge så meget af talesproget, som man kan, hvis man vil gøre skrivning bedre og hurtigere. Først og fremmest må man vænne sig til at tale med andre om det, man laver, og holde op med at betragte skrivning som et privat mareridt. Og så skal man skrive så tæt på det talte sprog, som skriftsprogets regler tillader. Man skal skrive med ørene!

Når mennesker kommer ud af skolen, kommer de ud i et miljø, det slet ikke ligner skolen. Her skal de så gøre noget på skrift, og det første, de opdager, er, at der ikke findes ret mange steder, hvor de skal gøre det, de har lært.

Hvad gør man så? Så tilpasser man sig.

Hermed vil jeg venligst anmode redaktionen om gengivelse af nedenstående indlæg, og ligeledes anmodes om en god placering i håb om, at så mange som muligt gøres opmærksom på denne interessegruppe i byen.

6. Hvad skal man stille op med alle de dårlige, grå, statiske, fjerne og tilpassede tekster? Man kan selvfølgelig holde dem ud i stiv arm og give dem et serviceeftersyn: de kan f.eks. have en forkert rækkefølge i informationerne, (meget almindelig fejl ved danske stile!), verbalsubstantiver, passive konstruktioner, sammensatte ord, papirord, klicheer og floskler, unødvendigt fagsprog eller forsnosket syntaks. Man kan lave sådan et service-eftersyn og vise, at det er dårlige tekster og vise det til skriveren, men det bliver han ikke nødvendigvis bedre af. De fleste grå tekster er ikke grå, fordi skriveren ikke kender sine mekaniske mangler. De er grå, fordi skriveren ikke fungerer som skriver. Skrivere bliver kun bedre ved at skrive.

Man kan ikke gøre skrivere bedre ved at reparere tekster.

7. Den bedste måde at lære at skrive på er at skrive, jo mere jo bedre, og at snakke med nogen om det, mens man gør det. At cykle er også den bedste måde at lære at cykle på. Men det går bedre, hvis man hele tiden ved, hvad man gør, og hvorfor man gør det, og hvis man har nogen til at støtte sig, indtil man er sikker. For at lære at skrive godt er det vigtigt at skrive meget. For at skrive meget skal man have lyst. For at have lyst er det vigtigt at skrive om virkeligheden, om noget, man har forstand på, eller noget, der ligger en på hjerte.

Men det vigtigste er måske at skrive til mennesker, som har andre interesser i læsningen end at få noget at rette i.

Interessen for kurset er stor, og det tilrettelægges derfor således, at kurset bliver gentaget flere gange, således at skoler, der geografisk set er beliggende i nærheden af hinanden, kan deltage samtidigt.

8. Gode tekster er tekster, der rører ved begge hjernehalvdele. Gode tekster er tekster, der starter i kroppen og ender i kroppen. Og undervejs kan de gøre alt mulig andet. Al god skrivning starter med sanserne, med observationer og iagttagelse, med at se og høre, skændes med folk og knytte følelser til. Al god skrivning starter med, at man fylder sin blok, for man ved ikke, hvad man har oplevet, før det står på blokken. Det er et kneb fra journalistikken, der jo netop handler om dagen, om det konkrete, om at fortælle det største gennem det mindste. Man kan gøre verden større og større, indtil det konkrete møder det abstrakte i metaforen. Den berømte abstraktionsstige er i virkeligheden en cirkel, hvor det mest abstrakte møder sanserne igen i metaforen. Dårlige tekster ligger altid midt imellem. Gode tekster er tekster, som i det konkrete kan finde den ene ting, som udtrykker det hele. Hold øje med vorten; find vorten, resten af manden er ligegyldig, men find vorten. Det er gode tekster.

Metaforen i alting. The Big Bang.

9. Mennesker lever ikke i virkeligheden, men i symbolske repræsentationer af virkeligheden. Kulturen består af de symbolske systemer, som vi benytter os af til at konstruere den virkelighed, vi lever

i. I vores kultur er skriftsproget det vigtigste symbolsystem og dermed også den vigtigste adgang til kulturens fælles virkelighed. Derfor burde alle fag have elementer af skrivning i sig i alle timer, men vel at mærke skrivning som fører til erkendelse og virkelighedskonstruktion, ikke mekanisk skrivning, som skal sendes til en bogholder og fordeles på debet og kredit. God undervisning kan beskrives, den kan ikke foreskrives. Og det samme gælder den skriveproces, der kan føre frem til de gode tekster.

De gode tekster kan man kun lave, hvis man får lov til det.

Originalitet består ikke i at sige noget, som ingen har sagt tidligere, men i at sige præcis det, du selv synes.

James Stephens